

9. Horacio-ren *Poetika*

1.- Sarrera.

Horacio-ren *Ars poetica*, zalantzarik gabe, Mendebaldeko Historiaren teoria literario eragin handikoagoko testua da. Hala ere, testua nahiko laburra da. Zentzu honetan, jakin behar da testua gutun bat baino ez dela eta, horregatik, bere benetako titulua *Pisonen-entzako Gutuna* dela. Hain zuzen, hitzarmena *tradizio epistolarreko* da, Erroman landutako literatura-genero bat. *Genero epistolarra* da iritziak, didaktiko ikuspuntutik, baina era informalean, gairen baten gainean emateko gutun bat bertsotan idaztea.

Horacio-ren ideia asko Aristotelesengan daude. Hala ere, ideia horien tratamendua oso desberdina da. Zentzu honetan, nahiz eta Horacio-k Aristoteles ez irakurri, bere ideiak ezagutzen zituela baieztatzea posiblea da. Nolanahi ere, beharbada, Horacio-ren *Poetika*-ko deigarriena Erretorika egiten duen eragina da eta hori ez dago Aristotelesen hitzarmenean.

2.- Erretorikaren eragina.

Horacio-ren *Poetikak* literaturaren ikuspegi erretorikoa erakusten du. Adibidez, DECORO-ren doktrina erretorikoa olerki guztian zehar agertzen da: ideia nagusia da olerkariak askatasuna duela nahi duena idazteko, baina bere lanak ulergarria izan behar du eta, horretarako, DECORO-a errespetatu behar du, hau da, lanaren HARMONIA ziurtatzen duen oreka.

Gainera, Horacio-ren *Poetika*-k ez du inoiz ahazten literatura ekitaldi komunikatiboa denik, hau da, JAULKITZAILERIA batek (olerkariak) eragiten dio HARTZAILERARI (publikoari), MEZU batekin (literatura-lanarekin) TESTUINGURU baten barruan (literatura-generoen barruan, adibidez).

3.- *Ars poetica*-ren egitura.

Pisones-entzako Gutuna egituratuta dago hiru sailetan:

- a) bb. 1-250: Lehen partea.
- b) bb. 251-294: Trantsizioa
- c) bb. 295-amaiera: Bigarren partea.

4.- Lehen partea (bb. 1-250).

Horacio-k, lehen, HARMONIAREN beharra (DECORO-a) babesten du literatura-lanean. Bere mezua argia da: olerkariak edozeren gainean idatz dezake, baina lanak koherentea izan behar du. Horregatik, Horacio-k, Aristotelesek bezala, literatura-lan batek UNITATE POETIKOA errespetatu behar duela baieztatzen du.

Hala ere, gogoratu behar da Aristotelesen *Poetikak* tragediaz hitz egiten zuela funtsean, Horacio-k poesia guztia aipatzen du berriz. Adibidez, bb. 75-85-etan, Horacio-k seinalatzen du zein den erlazioa bertsoetako eta literatura-generoetako tipo desberdinen artean eta, gero, bb. 89ss.-etan, Horacio-k dihardu estilo maila literatura-genero desberdinetarako egokiaz. Ikuspegi orokor hau ez dago Aristotelesengan.

Bada ondo, jada dakigunez gero, Aristotelesek baieztatzen zuen literatura-lanaren elementurik garrantzitsuena ("tragediaren arima") ARGUMENTUA zela, baina, literatura-lanen argumentuak tradizioaren eta ikusleen gustuaren ondorioz estereotipatu diren garaietan, Horacio-k ez du azpimarratzen jada hor, baizik eta PERTSONAIEN ERAIKUNTZAN eta KARAKTERIZAZIOAN (bb. 99ss.). Hain zuzen, PERTSONAIAREN ERAIKUNTZAK pertsonaia horrentzat onartzen diren baldintzak errespetatu behar ditu: idiolektoa, adina, sexua, substratu soziala, bizitzako baldintza partikularrak, etab.

Egia esan, Horacio-k literatura-lanak audientzian eragin dezakeen efektuagatik interesa dauka. Horrela gauzak, gaizki ERAIKITAKO lanak, nahiko erabakigarri pertsonaien karakterizazioaren kasuan, ez du publikoaren begikotasuna irabaziko eta, beraz, uko egingo du. Berriro, Erretorikaren eragina hemen nabaritzen da.

5.- Trantsizioa (bb. 251-294).

Bertso hauek interesgarriak dira. Hemen, Horacio-k literatura-generoen halako Historia egiten du olerkari latindarrez oharkabetzen direla arau literarioekin ohartzeko. Bere iritziz, utzikeriagatik, olerkari latindarrek ez dute jakin jarduera poetikoa eskatzen duen ZORROZTASUNERA egokitzen. Horregatik, bere irakurketa saihestu behar da eta zentratu olerkari greziarren ikerketan, zeinen lanek bai imitazio modelo (*Imitatio*) gisa balio duten.

Hortik, Horacio bere doktrina handietako bat adierazten hasten da: olerkariak ez du idazten, berridazten du baizik. Jarduera poetikoak ZORROZTASUNA eskatzen du. Horregatik, olerkariak egunak, hilabeteak edo, barne, urteak pasatu behar ditu, bere lana berriz irakurriz, bertsoak karrakatuz eta funtzionatzen ez duen guztia ezabatuz.

6.- Bigarren partea (bb. 295-amaiera).

Horacio-k hura inspirazioa hartutako olerkari bat ez dela baieztatzen du. Aitzitik, Horacio-k dio hura olerkari zentzuduna dela eta, horregatik, bere literatura-lanetarako inguratzen duen guztia KONTROLATZEAZ arduratzen dela. Orduan, bere hiru dikotomia ospetsuak sartzen ditu.

a) bb. 310-331. RES / VERBA (EDUKIA / FORMA)

Horacio-k onartzen du, literaturan, garrantzitsuena dela ZER dioen, hau da, EDUKIA, eta ez NOLA dioen, hau da, FORMA. Bere iritziz, literatura-

lan bateko mezua MORAL eta SOZIALKI ONARGARRIA izan behar du. Egia esan, literaturaren helburu bat irakurleek antzeratzen dituzten modelo moralak lortzeko errealitatea IDEALIZATZEA da.

b) bb. 332-407. PRODESSE / DELECTARE (ERABILGARRITASUNA / ENTRETENIMENDUA)

Poesiak erabilgarria izan behar zuen irakurlearentzat jakitea edo soilik entretenimendu giza balio izatea kontu zaharra zen. Horacio-k dio ez dela ez bata, ez bestea, bi elementuek batera funtzionatu behar dutelako. Literatura-lanak moraltasuna erakutsi behar du, irakurlea irakurriz oigatz den bitartean. Hori egiteko, Horacio-k bere errezeta ematen du: olerkariak laburra izan behar du IRAKASKUNTZAN (aholku labur batzuk noizean behin sartzea nahikoa da) eta uztea ENTRETENIMENDURAKO lan gehiena. Hori egiten badu, olerkariak publikoa ez dadila asper lortuko du eta, horrela, proposatutako aholkuek (irakaskuntzak) desiratutako efektua hornituko dute.

348 bertsoan, ZORROZTASUNAREN ideia berragertzen da. Horacio-k azaltzen du idazten duenean olerkaria zorrotza izatea garrantzitsua dela, bere lanak izan behar duelako perfektuago eta bikain posible. Poesian, erdipurdikotasuna onartezina da, poesiak EZERTARAKO EZ duelako BALIO. Beraz, poesia LUXUA da eta luxuek bikainak izan behar dute. Horregatik, olerkariak lan egiteko gelditu gabeko beharra du BIKAINASUNA bilatuz, bikaintasunera heltzen delako BERRIDAZKETAREN etengabeko lanarekin, olerkia perfektua izan arte karrakatuz eta leunduz.

Poesiak ezertarako ez duela balio esan arren, 390 bertsoan, Horacio-k balio "ZIBILIZADOREA" ematen dio poesiari. Literatura zibilizazioen sorrera da eta, beraz, zibilizatatutako pertsonen FINTASUNA sustatzera languntzen du.

c) bb. 408-415. ARS / NATURA (TEKNIKA / TALENTU NATURALA)

Non jaiotzen den poesia: Talentu naturalaren ala etengabeko lanaren? Horacio-k onartzen du bi lekuetako: olerkaria talentu bereziarekin JAIOTZEN DA, baina AHALEGINAREKIN eta EGUNEROKO LANAREKIN garatu behar du.

416 bertsoan, Horacio-k zerbait interesgarria dio: ez zaie pertsona hurbilegi edo mendekoei inoiz eman behar lanak irakurtzera, bertsoak laudatuko dituztelako, oso txarrak izan arren. Horregatik, lagun zintzoek bertsoak irakurtzea utzi behar da, bere ESPIRITU KRITIKOAK bertsoak balioesten jakingo duelako, funtzionatzen duenaz eta funtzionatzen ez duenaz ohartuz.

7.- Azkeneko balioespena.

Hiru dikotomia hauek, beraz, aipatzen dituzte OLERKARIA (talentu / ahalegina), LANA (forma / edukia) eta AUDIENTZIA (erabilgarria izatea / atsegin eman). Funtsean, *mutatis mutandis*, garai guztien Literaturaren Teoriak hiru alderdi horien inguruan orbitatzen du. Zentzu honetan, teorialari zorrotzenek ARS - RES - PRODESSE (ahalegina - edukia - erabilgarritasuna) trinomioaren alde jokatuko dute, baina kontrako trinomioa nahiago duten kritikariak egongo dira: NATURA - VERBA - DELECTARE (Talentu - Forma - Entretanimendu) eta, batez ere, hiru elementu horien konbinazio posible guztiak agertuko dira. Beraz, Horacio-ren *Poetikan* jada ditugu Literaturaren Teoria osatzen duten elementu guztiak.